

PRIDITE, STANUJMO!

Andrej Studen, Stanovati v Ljubljani, Studia humanitatis - Apes 4; Ljubljana, 1995; 228 strani.

Razprava Andreja Studna o zgodovini moderne stanovanja v slovenski prestolnici na nek način dokumentira doseženo stopnjo slovenskega zgodovinopisja, ki se brez zmrdovanja vedno pogosteje posveča tudi temam, ki z "delanjem" prave zgodovine nimajo veliko skupnega.

Medtem ko smo zgodovinarji hlastali po ofenzivah, plenutih in ostalih "prelomnicah", je življenje v svoji neponovljivosti drselo mimo nas, "male" zgodovine pa so postajale domena etnologov, sociologov in drugih manj okostenelih znanstvenikov.

Šele obratu k zgodovini vsakdanjega življenja in k zgodovinskosti usod posameznikov se imamo zahvaliti za dela, ki podobno kot Studnovo odgrinjajo tančice zgodovine pri nas doma.

Pričujoča študija o življenju v Ljubljani v 19. in v začetku 20. stoletja kljub kramljajočemu slogu in iskrivih opisih počiva na odličnih in doslej še premalo uporabljenih arhivskih virih - na statističnih popisnicah ljudskih štetij za leta 1869, 1880, 1890, 1900 in 1910, ki so se za Ljubljano ohranile v izvirniku (kar je edinstven primer). Ta sam po sebi izjemno izčrpen vir je avtor uspešno nadgradil s policijskimi zapisniki, gradbenimi spisi in spisi mestnega fizikata, svoje delo pa je opremil tudi z bogato tujo in domačo strokovno in memoarsko literaturo, ki se ukvarja s problematiko stanovanja in bivanja.

Studen je kot prelomnico zgodbe o stanovanju v Ljubljani uporabil znameniti potres leta 1895, ki je mesto vtiril v novo obdobje mestne zgodovine in prej zaspanemu c.kr. gnezdecu vdahnil nekaj novega poleta in ga tudi po gradbeni plati približal modernim naselbinam.

Kljub tej neoporečno čisti formulaciji je Ljubljana še dolgo ohranila svojo podobo "malega mesta in velike vasi obenem", ob pornanljanju drugih bolj bleščečih centrov pa je "kranjskemu" kmetstvu vseeno služila kot košček širnega in bleščavega sveta, ki ga je vabila in srkala vase kot leščerba večjo.

Ljubljana je 19. stoletje dočakala brez obzidja, v tem stoletju pa je dosegla (in preseгла) tudi število 10.000 prebivalcev - oboje je obenem zadosten razlog, da se za Ljubljano splača zastaviti povsem resno zgodovino o meščanski stanovanjski kulturi, čeravno ne dosega prebivalstva kakšnega Dunaja ali Trsta.

Avtor začetek svoje študije posveča predstavitvi metodologije in terminologije, kar utegne koristiti številnim raziskovalcem, ki kanijo stopati po njegovih sledovih in obdelati kakšno izmed preostalih vprašanj, povezanih z zgodovino urbanih naselij; natančno nam predstavi izbrane ulice, ki jih opisuje v svoji študiji, seznanji pa nas tudi z gibanjem/rastjo prebivalstva v mestu, velikostjo in kakovostjo njihovih bivališč ter novogradnjami in adaptacijami.

Naslednje poglavje je posvečeno temi, ki je bila pogosto povezana z vprašanjem obstanka ali propada mestne (in vsake druge sklenjene) naselbine, - javni in zasebni higieni. Zapisom o koleri, odvozu fekalij, odprtih greznicah in zidavi modernih "vstranišč" sledi teza o mestu kot velikanskem prevzgojevališču in privzgojevališču splošno sprejetih in uveljavljenih higienskih navad, ki jih je bilo treba nedovzetnemu someščanu včasih tudi zgrda vbiti v betico.

Nadaljevanje pripovedi se od bivališča usmeri k stanovalcu - k nosilcu stanovanjske pravice in njegovi "družini" (kamor so razen družinskih članov spadali tudi vsi raznovrstni podnajemniki - vajenci, gostači, prenočevalci in druge podvrste uživalcev stanovanja v mestu). Ubeseitev popisnih listov in različnih zapisnikov je avtorju služila za pisanje o razvoju zgodnjeindustrijske družine ter o odnosih med posameznimi člani gospodinjstva. Izkaže se, da je imel avtor pri izboru svojih vzorčnih ulic precej srečno roko, saj mu je uspelo zajeti dovolj raznoliko prebivalstveno skupino, ki je domovala v pravcati elitni ljubljanski četrti (Gosposka ulica, Franca Jožefa cesta), v tipični mestni obrtno-rokodelski ulici (Stari trg) ali pa v skoraj podeželskih Poljanski in Svetega Petra cesti.

Različna bivalna okolja so prinašala tudi različno sestavo gospodinjstev in različno število "družinskih" članov. Za študij prebivalstva izbranih ulic je avtor uporabil že omenjene popisnice (rubrike o veroizpovedi in občevalnem jeziku) in jih dopolnil s spisovnim gradivom raznih mestnih oblastev.

Studnova študija preide nato v poglavje o stanovanjski kulturi, ki nam jo avtor razgrinja po posameznih družbenih plasteh, ki so poseljevale Ljubljano. Zmotno bi bilo namreč poenostavljeno odpraviti meščansko stanovanjsko kulturo s spakovanjem o bidermajerju, salonih in čipkastih prtičih ter čajankah in pri tem prezreti vse tiste "nemeščanske" sopotnike meščanskega časa, ki so resda manj opazno pa vendarle sooblikovali tedanjost (zlasti zanimiv je pogled na vprašanje služkinj).

Tekstovni del končuje poglavje o midsosedskih odnosih v mestu, ki so pogosto presegli meje spodobne komunikacije in zaposlili mestne varuhe morale in zakonitosti.

Studnova knjiga predstavlja resen in dobrodošel projekt pomeščanjenja zgodovine - po vseh tistih idiličnih vasicah slovenskega solznega literarnega realizma in po vseh rdeče obarvanih opisih delavskih kolonij ter "bogih otrok u faberkah" so svojo zgodovino dobili tudi Ljubljanci, ki jih je nekdanja zgodovinopisje vse prerado odpravljalo z oznako "buržujev" ali "lumpenproletariata". Avtorju se zdi pomembno opozoriti na dejstvo, da so meščani (v tem primeru Ljubljanci) lahko "nekaj" tudi tedaj, ko niso nič - ko preprosto so.

Pisanje o mestu in meščanstvu je lahko zelo lahko ali pa zelo težko - odvisno je predvsem od avtorjeve volje in odprtosti do novih, neraziskanih poti ter od njegove sposobnosti življenja v trenutek opisovanja. Medtem ko mlajšemu rodu zgodovinarjev vsaj načelno ne bi smelo manjkati tolerance in dojemljivosti, so stvari s sposobnostjo življenja precej bolj zapletene, na splošno pa velja, da je tudi pri pisanju o tem *veliko poklicanih, pa malo izvoljenih*. Med izvoljene brez pridržkov postavim tudi Andreja Studna, ki že vrsto let opozarja nase z raziskovanjem male hišne zgodovine *deželne glavnega mesta Ljubljane*.

V svojih dosedanjih objavah se je že uspešno spopadal s problematiko socialne slike prebivalstva izbranih ulic (glej njegovo delo: Pedernar, ksel, kelnerca, žnidar), se poskušal v mikrozgodovini (zgodovini posameznih stavb), raziskoval "poletno svežino" med slovenskim meščanstvom ter korenine javne higienizacije. Njegovo tokratno delo je logična sinteza in učinkovita etapa na njegovi znanstveni poti. Zvest svojemu tekočemu načinu opisa in pripovedi,

nas avtor suvereno popelje skozi precej zahteven tekst, ki ga primerno popestri z izbranimi primeri in sočnimi citati, poskrbi za obvezen feministični "kanonfuter" (pogosto citiranje Sernčevega *Nauka o gospodinjstvu* mu ne bo izboljšalo slovesa med damami), ob vsem naštetem pa ne zapade v ceneno nakladalstvo.

Studen je s tem svojim delom dosegel pomembno novo raven svojega znanstvenega dela, hkrati pa se je znal približati tudi najširšemu krogu bralcev, ki po desetletjih proletarizacije manično prebirajo vse, kar diši po toplozakurjenih in snažnih malomeščanskih stanovanjih in "kuglofu" naše in vaše mladosti...

Aleksander Žižek

ZBORNİK O OČETU NARODA

Dr. Janez Bleiweis in njegov čas, Zbornik ob razstavi, Gorenjski muzej Kranj, 1996, 109 strani.

Kot beremo v uvodu te kar nekako standardno razkošne muzejske publikacije, je vnovično ukvarjanje z Bleiweisom spodbudila stroka, ki ji je bil "oče naroda" zvest vse svoje plodno življenje - veterina. Nasplošno velja povedati, da je prav strokovna javnost nosilec številnih projektov v zvezi s tem znamenitim Kranjčanom in Slovencem, tokrat pa je našla uspešnega in solidnega partnerja v Gorenjskem muzeju, ki je kot poklicni varuh narodovega spomina poskrbel za materialno ilustracijo in osvetlitev Bleiweisove dobe in njegovega delovanja. Razstavo je učinkovito dopolnil zbornik (muzealci imajo raje besedo katalog), v katerem je osem avtorjev poskušalo s svojimi skicami posameznih področij Bleiweisovega delovanja naslikati kolikor mogoče objektiven portret.

Publikacijo začenja Bleiweisov življenjepis (avtor Oskar Böhm), ki nam sistematično predstavi njegove najvažnejše osebne in poklicne postaje ter pomembne "stranske" zaposlitve, prinaša pa tudi krajšo strokovno bibliografijo (ločeno glede na zvrst - učbeniki, poljudni članki).

Vasilij Melik predstavlja Bleiweisa kot politika in oblikovalca javnega mnjenja (kot urednik Novic), mimogrede pa bralca seznani tudi s politič-